КРАТКИ САДРЖАЈ

1. Увод

2

2. Глобализација као друштвено-економски процес

3

3. Концептуалне основе развоја савременог капитализма

5

4. Историјска перспектива процеса глобализације

7

5. Закључак

8

6. Литература

9

1.Увод

Развој капиталистичких привреда је одувек био уско повезан са развојем националних држава и њиховим економским политикама. Сви економски теоретичари су у својим анализама бар посредно
дотицали питање функцинисања државе, независно од тога да ли сусе бавили макро или микроекономским феноменима. Тако је, на пример, Адам Смит покушао да објасни природу и узроке богатства нација (држава), а не првенствено богатство појединца, домаћинства

или региона. У великој мери, Смит је у свом чувеном делу критиковао ставове меркантилиста о националном богатству, а нарочито њихову извозно оријентисану економску политику која државу ствара утолико богатијом уколико њене трговинске партнере чини сиромашнијим. Други представник класичне политичке економије, Давид Рикардо, такође се у свом моделу компаративних предности усредсредио на економску интеракцију између држава, показујући у моделу како, супротно меркантилистима, све

земље могу имати користи
од спољне трговине, а не само оне које су најагресивније у извозу.

Међутим, за Рикарда то не значи да ће се значај државних граница смањивати током времена. То уочавамо на основу чињеница да се
његов пример размене између Португалије и Енглеске заснива на
претпоставци имобилности капитала између држава. За разлику од
Рикарда, Карл Маркс је био много мање убеђен у невољност капиталиста да напусте матичну земљу када се пружају прилике за оплодњу капитала у иностранству. Односно, Маркс је сматрао да напредовање капиталистичких односа није у великој мери спутавано државним границама. Према томе, питање односа између економског развоја и државних граница присутно је у економској теорији још од
класичне политичке економије. Привреде су прво проучаване као затворени национални системи, да би затим биле истраживане под
претпоставком отворености за трговину са другим државама. Затим
следи економика империјализма, као доминације једне националне
привреде над другом, која је дуго времена играла централну улогу у
марксистичкој мисли, али исто тако прихваћена и од стране многих
немарксиста, попут Јозефа Шумпетера.

2.Глобализација као друштвено-економски процес

Последњих двадесетак година поимање и проучавање капитализма и његовог односа са националним државама је ушло у једну нову фазу. Тај нови период фундаменталне трансформације савремене светске привреде у литератури се назива глобализација. Савремено друштво одсликава све већи степен интеграције између људи у различитим државама која се испољава кроз све већи обим трговинске размене, кретање капитала, стране директне инвестиције, миграције људи и сл. Али, напоредо са вантитативним променама долазии до квалитативних промена у начину на који држава учествује у привредном животу дате земље. Односно, можемо рећи да су ове прве промене узрок, а друге последица.

Мада се у литератури јавља веома велики број различитих тумачења и објашњења ефеката процеса глобализације на појединачне националне привреде, радничку класу,

економску политику, животни стандард и сл., сама дефиниција глобализације је код свих ауторазлична. Под глобализацијом у економској сфери у литератури се подразумева растућа интернационализација привредне размене и производње, напуштање регулације финансијских и трговачких то-кова, што даље води све већој мобилности капитала, добара, услуга и рада. Глобализација такође подразумева и квалитативну промену конкуренције на светском нивоу, нову дислокацију и реалокацију економских активности унутар и између држава, као и растућу конкуренцију између држава када је у питању висина пореских стопа.

Силберт и Клод су дефинисали глобализацију као процес претварања засебних националних привреда у интегрисану светску привреду.

То претварање се одвија највише путем међународне трговине, међународног кретања производње (капитала и рада) и међународне дифузије технологије.

Са социолошког становишта глобализација се проучава кроздве групе промена. Прва група промена су структурне промене које се манифестују кроз све већу сложеност друштва и унутрашњу диференцијацију. Друга група промена подразумева нову врсту друштвених односа и културну дисеминацију и унификацију. Ентони Гиденс је дефинисао глобализацију као интензивирање друштвениходноса широм света, које удаљена места повезује тако да локалне

догађаје обликују дешавања која се одвијају километрима далеко.

На политичком плану, глобализација подразумева неколикопојава, између осталог слабљење националних држава по питању политичке и уопште друштвене независности, процеса децентрализације унутар националних држава, као и покушаје да се оживе старе и/или креирају нове међународне политичке институције. На културном плану, глобализација се испољава кроз слободан и тренутан пренос информација, претњу традиционалним културним и друштвеним вредностима кроз хомогенизацију културе или «мекдоналдизацију», односно процес индивидуализације и тенденције стварања маркетинга добара и услуга као «глобалних производа». Укратко,политолози се баве питањима како глобализација као економска појава утиче на демократију као политички феномен. Затим се бавепроблемима суверености и аутономије, као и питањима нужностисветског вођства.

Међутим, овом приликом сматрамо да је најсигнификативнијадефиниција коју је дао Колодко.

Према њему,

глобализација представља формирање либерализованог и интегрисаног светског тржишта добара и капитала и стварање новог међународног институционалног поретка који олакшава експанзију производње, трговине и финансијских токова на светском нивоу.

Колодко, као и већина аутора, сматра да глобализацију не треба везивати само за послед-ње две деценије XX века, као и то да глобализација није завршен и иреверзибилан процес.

Дакле, глобализација сама по себи није појава, већ процес који се појавио и који се одвија већ дуго времена и који, слободно можемо рећи, вуче корене још од самог настанка капитализма као виталне друштвене форме. Према марксистичкој економској теорији капитализам је у највећем делу своје суштине систем који се и интерно и екстерно проширује. Према оваквом тумачењу, глобализација представља само још једну етапу у развоју капиталистичког начина производње који своје производне односе прилагођава сталним променама у техници и технологији. Класична анализа двоструког кретања капитализма (његово интерно и екстерно ширење) дата је у Марксовом «Капиталу». Маркс је у својим анализама предвидео да ће глобализација, мада он није употребио ту реч, настати као последица инхеретних сила које покрећу капиталистичку производњу. Унутрашња логика капитала тера га на ширење на некапиталистички простор и друштва како би зауставио тенденцију пада просечне профитне стопе услед пораста органског састава капитала. Због тога је капитал присиљен да одлази у подручја где је органски састав капитала нижи и где су самим тим профитне стопе више.

На тај начин се стварују више профитне стопе у постојећим капиталистичким привредама које одржавају резервну армију рада и експлоатишу природне ресурсе широм света у циљу бесконачног економског раста. Међутим, Маркс никада није поставио питање да ли би потпуно глобализован капитализам, тј. капитализам који нема више некапиталистичког простора на који би се проширио, био тако живахан и способан за преживљавање. Разлог је, наравно, у томе што је Маркс очекивао да ће капитализам бити повучен и замењен другим системом много раније него што његове просторне границе буду достигнуте.

Он се није запитао, па према томе ни покушао да одговори, да ли би потпуно глобализован капитализам успео да преживи, уколико би се у целости ослонио на интерну експанзију. Један од интересантних покушаја да се одговори на претходно постављено питање начинила је Роза Луксембург у свом делу «Акумулација капитала» из 1912. године. Она је поставила теорију да је капитализам од својих најранијих дана опстајао (и само тако је и могао преживети) проширујући се на некапиталистички простор. Њен одговор је, према томе, да би искоришћавање тог простора довело до коначне кризе из које неће бити изласка. Лењин се, са друге стране, није усмерио на капитализам као целину, већ на капитализам као скуп јединица у којем се оне јаче боре међусобно за контролу над оним слабијим, као и над преосталим некапиталистичким простором. То је суштина његовог дела «Империјализам као највиши стадијум капитализма». На тим претпоставкама се родила теорија империјализма, као рана марксистичка теорија глобализације.

У том периоду се почињу појављивати и први знаци који обележавају идеолошку поделу која је присутна све до данас у друштвеним наукама при анализи различитих друштвених процеса на светском нивоу. Теорија модернизације је, са једне стране, увек анализирала неразвијена друштва и била усмерена на препреке због којих она не могу достићи развијене земље, док теорија империјализма доводи у сумњу тај процес и саму глобализацију посматра инхерентно експлоататорском.

Према теорији зависности (dependency theory) капиталистички развој искривљује економске структуре света, односно периферне привреде у свом развоју постају зависне од развијених привреда. Та зависност значи да се развој поставља у функцији развијених земаља (центра) и да се не прилагођава потребама периферије. Последица тог зависног развоја била је истискивање постојећих политичко-економских структура. То истискивање традиционалне економије служило је потребама владајућих земаља. Стару политичку структуру,према овој теорији, заменила је нова политичка елита, зависна од подршке споља.

Поред објашњења и тумачења процеса глобализације путем теорије конвергенције земаља по питању величине оствареног националног дохотка, у литератури је била присутна и теорија конвергенције привредних система. Наиме, ова теорија је полазила од претпоставке да капиталистичке привреде све више постају планске,док централно-планске привреде постају тржишне. Теоретичари су сматрали да ће капиталистичким привредама све мање и мање владати закони тржишта, односно да ће појава нове менаџерске класе све више рационално планирати. Са друге стране, социјалистичке привреде ће одбацити централно планирање и заменити их менаџерскимнадзором (менаџери према овој теорији узимају моћ из руку партијске бирократије).

3.Концептуалне основе развоја савременог капитализма

Неки аутори, попут Бруна Амороза, сматрају да постоје четири различите теоријске онцепције које описују и објашњавају комплексне појаве присутне у развоју светске привреде и капитализма у последњих двадесетак година. Те концепције су универзализација, глобализација, интернационализација и мезорегионална интеграција.

Универзализација подразумева стварање међународних тела са правом и ауторитетом добијеним од свих држава у свету да уводе и примењују одређена решења у појединачним земљама. Проблеми са којима се суочавају и баве овакве структуре јесу од виталног значаја за целокупно људско друштво (загађење природне средине, енергетски ресурси, миграције становништва и сл.). Таква тела на овом нивоу су међународне организације са малом могућношћу утицаја, попут Међународне организације рада, UNESCO, UNICEF и друге.

Према Аморозу, глобализација се испољава кроз нове обликепроцеса акумулације у свету триполарног капитализма (САД, Јапан,ЕУ). На његовом тренутном степену развоја, глизација представља контролу тржишта и расположивих ресурса у циљу повећања профита путем активности у целом свету. Она се ослања на снажну повезаност између друштвених класа и привилегованих група моћи које у своју корист експлоатишу принципе планирања, оординације,

централизације и ауторитета. Идеологија конкуренције и слободног тржишта користи се као средство исказивања веће моћи над грађани-

ма и радницима. Са друге стране,глобализација означава важан преокрет у историјском тренду настављања неједнаког развоја и постаје

«крај развоја». По први пут у историји се јавља да убрзани развој капитализма прати значајно смањивање подручја и друштвених група укључених у тај процес. Према Аморозу, стратегије доминације су ек
ономска маргинализација и политичка дестабилизација друштвених група и држава ван триполарног система. Водећи субјекти и креатори друштвених кретања на овом степену развоја капитализма су индустријске и финансијске транснационалне компаније. Извршиоци или

пасивни субјекти су агенције за сарадњу и координацију развијених земаља (на пример, G
7) и међународне организације задужене да управљају тим системом светске доминације (Светска Банка, Међународни монетарни фонд, ОЕЦД, владе земаља полова глобализације).

Мезорегионална кооперација представља реакцију и одговор земаља које су искључене из садашњег степена развоја капитализма путем триполарне глобализације. Она у ствари представља покушај ових земаља да ублаже ефекте економске маргинализације и политичке дестабилизације, које са собом носи глобализација, кроз разли чите облике економске и политичке кооперације између тих држава.

Активни субјекти ове кооперације су бизнис групе и радници погођени економском маргинализацијом, политичке и националне групе које одбацују улогу зависних слојева, као и политички, културни и религиозн
и покрети који задржавају критички став према облицима
модернизације креираним кроз систем глобализације. Пасивни субјекти су различити облици кооперације на езорегионалном нивоу
(културна, економска, универзитетска) и институције различитих облика регионалне сарадње (на пример, АСЕАН).

Интернационализација представља стари концепт који описује трговинске везе између земаља. Он претпоставља постојање држава
и других регионалних тела способних да потпуно независно успоставе међусобне односе и базира се на интерпретацији класичних економиста, односно на објективном критеријуму кооперације и обостраним користима (компаративне предности), пре него на конкуренцији. Субјекти
нтернационализације су регионалне или државне
економске, друштвене и политичке групе. Пасивни субјекти су економске, политичке и државне организације.

Закључак

У литератури се данас све више јављају расправе на тему да ли смо још далеко од глобализоване светске привреде или је глоба-

лизација увелико у току, односно можда већ и при крају. Иако са сигурношћу још увек не можемо тврдити да ли постоји у потпуности

глобализована светска привреда, јасно се уочава тренд у том смеру.

Наиме, економија и технологија гурају све националне привреде ка све већој међусобној интегрисаности. Па чак и онда када се економ-

ска кретања из разних разлога успоравају, информатичка технологија делује као независан фактор убрзавања глобализације. Међутим,Колодко истиче да исто тако као што постоје фактори који убрзавају глобализацију, постоје и они који је успоравају, па чак и поништавају њене ефекте. Самим тим глобализација, према овом аутору, није иреверзибилан процес. Увек постоји могућност да опстану или се поново појаве старе економске или политичке поделе које ограничавају слободну трговину и несметану међународну пословну сарадњу,па чак и да се појаве сасвим нове. Према Колодку постоје три фактора која убрзавају процес глобализације и његову интензификацију и од чије комбинације зависе њени резултати. Уколико један од ових елемената недостаје (што се често дешавало у прошлости, а не може се искључити да се неће дешавати и убудуће), глобализација има за резултат парцијалне, дефективне и у екстремним случајевима катастрофалне резултате (на пример, ратови) за појединачне привреде.

Ти елементи су:

- карактер технолошког прогреса;

- зрелост политичких односа и

- достигнуто теоријско знање и практичне

економске вештине.

Према Колодку, ова три елемента су данас толико испреплетана да је веома тешко прецизно одредити утицај сваког од њих на одвијање процеса глобализације. Различити аутори имају различит приступ овим специфичним факторима, прецењујући или потцењујући њихов релативни значај. Међутим, сви они, како каже Колодко,превиђају чињеницу да је само једна тачно одређена комбинација

ова три фактора могла довести до садашњег обима либерализације и интеграције у свету.

Литература

1. интернет странице

2. Grzegorz W. Kolodko, *Globalization and Transformation – Illusions and Realitz,*

TIGER Working Paper No 1, Warsaw, January 2001